

УДК 342.9(075.8)

В.Д. ГАВЛОВСЬКИЙ, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Анотація. Щодо систематизації інформаційних відносин на рівні теорії інформаційного права для вирішення питання розробки проекту кодексу України щодо інформаційної сфери.

Систематизація суспільних інформаційних відносин у теорії інформаційного права має важливу роль для вирішення проблем структуризації його як науки – галузі правознавства, розробки навчальної програми дисципліни для вивчення у вищих навчальних закладах та з наступним практичним кроком, пов’язаним з розробкою проекту Кодексу України про інформацію як важливого заходу упорядкування інформаційного законодавства в Україні [1].

Ще наприкінці 1990-х років за результатами досліджень у Науково-дослідному центрі правової інформатики Академії правових наук України (далі – НДЦПІ АПрН України) із застосуванням комп’ютерної інформаційно-аналітичної системи “Законодавство” було визначено, що інформаційне законодавство становить значний масив нормативно-правових актів (понад 260 законів, 295 постанов Верховної Ради, 380 указів і 90 розпоряджень Президента, 1160 постанов і 210 розпоряджень Кабінету Міністрів, 1500 актів міністерств і відомств) [2, с. 155]. Цей масив уже тоді вимагав узгодженості, зокрема, у визначеннях понятійного апарату, гармонізації норм вітчизняного інформаційного законодавства з відповідними нормами європейських стандартів тощо. Більш того, створення нових нормативно-правових актів постійно вимагало наявності теоретичного фундаменту, тобто базового, комплексного нормативно-правового акта для всієї інформаційної сфери, який визначав би принципи єдиної системи інформаційного законодавства. Це зумовлювало і необхідність систематизації інформаційного законодавства на рівні кодифікації.

Проте систематизація інформаційного законодавства передбачає не лише зовнішню обробку існуючого нормативного матеріалу, розташування його у певному порядку інкорпорації. Важливою складовою систематизації інформаційних відносин є напрацювання теоретичних положень стосовно їх інституціоналізації – визначення ключових інститутів, у яких можна згрупувати окремі норми права за певними критеріями.

Наукова інституціоналізація інформаційних відносин дозволяє у подальшому процесі кодифікації переглядати і виключати застарілі норми, вносити виправлення і усувати протиріччя, заповнювати прогалини у правовому регулюванні, створювати нові правові формули і конструкції, які будуть враховувати перспективи розвитку відносин в інформаційній сфері. Тобто інституціоналізація надає можливість науково оцінити необхідність і намітити напрями правового регулювання в нових нормативно-правових актах, що надає законодавству нової якості та сприяє підвищенню ефективності, зокрема, щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів влади.

Для практичного втілення наукових розробок у правотворчу діяльність у сфері інформації свого часу Постановою № 777 від 7 травня 2000 року Кабінет Міністрів України утворив Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади (далі – Урядова комісія).

У 2000 році НДЦПІ АПрН України звернувся до Урядової комісії з пропозиціями про внесення до Завдань Національної програми інформатизації на 2001 рік пункту про

розробку “Кодексу України про інформацію” (далі – Кодекс) та розгляду на її засіданні “Концепції реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин” (далі – Концепція).

На черговому засіданні Урядова комісія розглянула вказане питання та прийняла Концепцію за основу (Протокол № 7 від 06.10.2000 р.) [3].

Значимість втілення у життя Концепції, у якій фактично було зроблено і первинну інституціоналізацію суспільних відносин щодо інформації, полягає у створенні умов для комплексного вирішення проблем державної політики в інформаційній сфері. Тим самим було запропоновано методологічну базу для нормативно-правового забезпечення формування та розвитку інформаційного суспільства, поступ до якого передбачений Програмою інтеграції України до Європейського Союзу (розділом 13 “Інформаційне суспільство”). Як вважаємо, реалізація положень Концепції може дозволити здійснення більш ефективного та цілеспрямованого упорядкування інформаційних правовідносин за умов входження України в інформаційне суспільство.

З метою подальшого наукового розвитку вищезначених питань у 2002 році НДЦПІ АПрН України звернувся з ініціативою до відповідних органів державної влади щодо запровадження в Україні нової спеціальності “Інформаційне право”. У подальшому, на підставі Постанови Верховної Ради України “Про підсумки парламентських слухань “Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова і цензура в Україні” від 16 січня 2003 року № 441-IV Постановою ВАК України від 21 травня 2003 № 26-11/5 [4] був затверджений паспорт нової спеціальності № 12.00.07 – теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. Галузь науки, за якою присуджуються наукові ступені, – юридичні науки.

На основі подальших наукових досліджень щодо інституціоналізації інформаційних правовідносин сьогодні в Україні вже створені не тільки наукові, а й законодавчі засади для систематизації інформаційного законодавства на рівні кодифікованого акта. Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 9 січня 2007 року № 537-V (частина 2, Розділ III) передбачено: *“З метою підвищення ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства, зокрема здійснити кодифікацію інформаційного законодавства. ...При створенні інформаційного законодавства слід керуватися загальними принципами Конституції України, а також базуватися на принципах свободи створення, отримання, використання та розповсюдження інформації; об'єктивності, достовірності, повноти і точності інформації; гармонізації інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; обов'язковості публікації інформації, яка має важливе суспільне значення; обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону; мінімізації негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування ІКТ; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації; гармонізації інформаційного законодавства та всієї системи вітчизняного законодавства”* [5].

На основі подальших досліджень у НДЦПІ АПрН України суспільні інформаційні відносини були систематизовані на рівні інституціоналізації наступним чином:

інститут визначення головної мети та основних цілей інформаційного законодавства;
визначення інститутів правовідносин, що належать до загальної частини інформаційного права, на основі яких можна провести кодифікацію норм щодо інформації: основних положень; норм стосовно державної інформаційної політики; норм стосовно визначення правового статусу суб'єктів інформаційних відносин; норм

стосовно визначення об'єктів інформаційних відносин; норм стосовно визначення підгалузей, джерел інформації, інформаційних продуктів, інформаційних ресурсів; норм стосовно інформаційної діяльності та її видів; норм стосовно інформаційних послуг; норм стосовно інформаційних ресурсів; норм стосовно інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів забезпечення; групи норм стосовно інформаційного забезпечення інтелектуальної свободи; норм стосовно підтримки інформаційної безпеки; норм стосовно охорони прав в інформаційних відносинах; норм щодо захисту прав в інформаційних відносинах; норм щодо дії та застосування положень міжнародного права;

У подальшому інституціоналізація суспільних відносин щодо інформації пропонується за суб'єктною ознакою, в особливій частині інформаційного права (прав та обов'язків основних осіб суспільних відносин) відповідно до інституціональних положень визначених у конституційному праві: інститут прав та обов'язків людини, громадянина у сфері інформації; інститут прав суспільства в інформаційній сфері; інститут прав та обов'язків держави в інформаційній сфері.

Структуру спеціальної частини інформаційного права пропонується інституціоналізувати за об'єктною ознакою, що знаходить вираз у видах, структурованих у спеціальному інформаційному законодавстві, а також інститутів, що визначені у зазначених вище Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні:

основні правові інститути інформаційної діяльності: засоби масової інформації; наука та освіта; інформатизація та Національна програма інформатизації; зв'язок та телекомунікації; електронні документи, електронний цифровий підпис та електронний документообіг; бібліотечна справа; архівна справа; державна таємниця і т.д.;

інші інститути інформаційного права: захист персональних даних; дистанційне навчання; телемедицина; електронна торгівля (комерція); електронне урядування; державні інформаційні стандарти; комерційна таємниця тощо (що можуть визначитися у ході розвитку інформаційного суспільства і упорядкування яких стає необхідним на рівні публічного права, у законодавстві).

Нині у НДЦП АПрН України продовжується залучення широкої юридичної наукової громадськості до обговорення Концепції. Також пропонується усім бажаючим взяти участь у створенні проекту вказаного кодифікованого акта через визначення структури інститутів інформаційного права. Будь-які пропозиції щодо зазначеної роботи просимо надсилати до НДЦП АПрН України.

Висловлюємо надію, що обговорення Концепції та проекту структури Кодексу широкою науковою громадськістю сприятиме формуванню правового поля інформаційного суспільства України та більш активній інтеграції країни до світової інформаційної цивілізації, а також виконанню положень Основних засад розвитку інформаційного суспільства стосовно кодифікації інформаційного законодавства України.

Використана література

1. Основи інформаційного права України: навч. посібник / [В. Цимбалюк, В. Гавловський, М. Швець та ін.]; за ред. М. Швеця, Р. Калюжного та П. Мельника. – К.: “Знання”, 2004. – 274 с.
2. е-майбутнє та інформаційне право / [В. Брижко, М. Швець, Ю. Базанов та ін.]; за ред. члена-кореспондента АПрН України М. Швеця. – [2-е вид., доп.]. – К.: ТОВ “Пан Тот”, 2006. – 234 с.
3. Концепція реформування законодавства України у сфері інформаційних відносин: затверджено рішенням Урядової комісії з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади: протокол Урядової комісії від 06.10.2000 р. № 7, м. Київ: [zareestrowano avtors'ke pravo na tvir u Derzhdepartamenti intelektual'noї vlasnosti MOH Ukraini, № 25472 від 05.06.2008 р.] // Правова інформатика. – 2007. – № 4(16). – С. 80-87. –

(Відповідно до Закону України “Про авторське право та суміжні права” від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ робота засвідчена Свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір № 25784 від 24.09.2008 р. (заявка від 06.06.2008 р. № 25472). Автори Швець М, Калюжний Р., Брижко В., Гавловський В., Цимбалюк В.).

4. Про підсумки парламентських слухань “Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова і цензура в Україні”: Постанова Верховної Ради України від 16.01. 2003 р. № 441-IV // Правова інформатика. – 2004. – № 2. – С. 86-87.

5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

6. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / [В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний та ін.]; за заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. – Ужгород: ІВА, 2003. – 240 с.

7. Брижко В.М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин: монографія / В.М. Брижко. – К.: ТОВ “ПанТот”, 2009 р. – 418 с.

~~~~~ * * * ~~~~~